

Kam s ním? II.

4.3.2025 - | Městská část Praha 7

Zatímco dnes vnímáme jako nepořádek v ulicích nejrůznější obaly, lahve nebo cigaretové nedopalky, v předminulém století byl za největšího nepřítele veřejného prostoru považován prach.

Ten pocházel z mnoha zdrojů – v první řadě je nutné připomenout, že mnohé ulice zejména na pražských předměstích nebyly vydlážděné, tedy každý pohyb, například projíždějící povoz, zvedl celá mračna prachu. Ve městě existovala také spousta nezpevněných ploch, například nezastavěné proluky. Zdrojem prachu a dalších nečistot ale bývaly i četné průmyslové provozy, které tehdy běžně fungovaly v centru Prahy a zejména opět na předměstích.

Četa holešovických metařů před areálem zdejší plynárny

Za hanebný plat

Agenda čistoty města přešla na bedra pražské samosprávy v plné míře, stejně jako mnohé další povinnosti, v 50. letech 19. století. Postupem času a s rostoucí Prahou získávaly záležitosti spojené s úklidem města na důležitosti. V roce 1876 už Praha zaměstnávala 340 osob, jež se zabývaly výhradně zametáním ulic. Samozřejmě se jednalo o práci nekvalifikovanou a tomu odpovídal i výdělek 70 krejcarů denně (i nejposlednější přidavač na stavbě si tehdy vydělal alespoň 1 zlatý, tedy 100 krejcarů). Pražský magistrát také najímal na úklid ulic osoby, o které by se musel tak jako tak postarat – nezřídka se tedy jednalo o staré či nemocné lidi nebo invalidy, již často také zároveň čerpali od magistrátu tzv. chudinskou podporu. Je třeba říct, že tato praxe bývala kritizována a nekvalitnost úklidu byla dávána do souvislosti s touto strategií. Situace došla tak daleko, že městská rada přijala v říjnu 1887 usnesení, ve kterém nařídila přijímat k zametání ulic pouze zdravé a práceschopné osoby.

O situaci a sociální poměry obecních zřízenců, respektive metařů se dlouho nikdo nezajímal. Až se vznikem dělnické strany, tedy sociální demokracie, se to přece jen změnilo. Její stranický list Právo lidu v prosinci 1897 tvrdě kritizoval politiku pražské obce směrem k těmto svým zaměstnancům. Na paškál si vzal především zmíněnou nízkou mzdu: „Za tento hanebný plat při nezdravé práci nemůže si dělník koupiti ani to nejpotřebnější, nemůže se ani dosyta najísti, ani opatřiti potřebný teplý šat, aby v zimě v třesnutém mrazu mohl býti chráněn proti následkům zimy. Při pohledu na takového chudáka metaře až srdce usedá. Vychrtlá postava, obléknutá v lehké cáry, rozedrané boty, svázané namnoze provázekem, s obličejem ustaraným, předčasně sestárlym.“ Autor končí svůj příspěvek poměrně sugestivně: „Denní mzda 70 kr. musí zmizet z obecního rozpočtu města Prahy za každou cenu. Tážeme se: Zda dovedli by pánové Podlipný a Březnovský (tehdejší primátor Prahy Jan Podlipný a člen městského zastupitelstva Václav Březnovský – pozn. aut.) uživit se denně za 70 kr.? A nedovedou-li to, pak nemají právo žádati, aby to dovedli jiní.“

O čtyři roky později se ve stejném listě objevila stížnost na zacházení s metaři, kteří pracovali v obecním dvoře v Praze 7. Byli nuceni pracovat o hodinu více nad rámec běžné pracovní doby bez nároku na zvýšení mzdy a i jinak šikanováni. Zodpovědným za tento stav činí pisatel člena pražského zastupitelstva Alexandra Bukovského, který měl dohled nad dvorem v kompetenci.

Z víření prachu v ulicích byly v minulosti obviňovány i dámy v dlouhých šatech nebo s vlečkou.

Ilustrační obrázek

Správné načasování

Dalším problematickým aspektem bylo načasování úklidu. Metaři a metařky často vyrazili do ulic v dopoledních hodinách – právě ve chvílích, kde zde panoval čilý ruch, děti chodily do školy apod. Mračna zvířeného prachu tak bývala v pražských ulicích na denním pořádku, a to i přesto, že metaři měli za povinnost ulice před zametením kropit. Vzhledem k absenci jakékoli techniky si však lze jistě představit, jak málo účinné toto opatření bylo. V zimním období, v suchých mrazivých dnech bylo navíc používání vody ke kropení zcela zakázáno.

V roce 1877 byl tedy systém úklidu pozměněn – v letním období (květen–srpen) měly vyrazet úklidové čety do hlavních ulic a na náměstí již ve 3 hodiny ráno a do sedmé ranní mělo být vše hotovo. V dubnu, září a říjnu byla pro čištění vyhrazena doba mezi čtvrtou a osmou ranní a v zimě mezi pátou a devátou. Na dalších, méně exponovaných místech ovšem uklízeli obecní metaři v průběhu celého dne, nejpozději do páté hodiny odpolední.

Koncem 80. let 19. století bylo v souvislosti s úklidem hlavní město rozděleno na čtyři okresy, první tři zahrnovaly čtvrti historické Prahy a Vyšehrad, čtvrtý okres pak tvořila teprve nedávno připojená část města – Holešovice-Bubny. Úklid v Praze 7 mělo tehdy na starosti 8 metařů, 6 dělníků ke kropení ulic, 2 závozníci a 4 kárkaři, kteří sebrané smetí odváželi. V letních měsících byly k dispozici i dva koňmi tažené povozy. Všemu šéfoval tzv. dohlížitel. Nutno poznamenat, že ostatní okresy byly z hlediska počtu pracovní síly mnohem silnější. Není divu, ještě kolem roku 1890 tvořila zastavěná plocha Holešovic-Bubnů pouhých 5 % jejich katastru.

Kdo kazí plíce?

Jak už bylo řečeno, problematika úklidu veřejných prostor se poměrně často probírala na jednání nejvyšších orgánů Prahy. V roce 1877 vystoupil na jednání pražského zastupitelstva se svým příspěvkem známý cestovatel a mecenáš a také člen tohoto orgánu Vojta Náprstek. Pochválil tehdy nový systém úklidu před rozebráním, ale zároveň poukázal na jinou obtíž. I když nám dnes celá věc připadá spíš komická, Náprstek ji mínil zcela vážně, když pravil: „Mezi tím však vyskytli se jiní, a to mnohem nebezpečnější metaři, kteří v počtu daleko větším nežli těch 160 obecních čistitelů Prahy stali se obecnstvu, zvláště však útlým dítkám a nemocným pravým postrachem. Nemají sice koště v ruce, jímž metou prach v ulicích, zato jsou však opatřeni mnohem nebezpečnějším přístrojem z hedvábí, aksamitu, mohairu a z jiných ještě látek, který jmenujeme vlečkou. Pravím, že vlečka je nebezpečnější než koště a módní dáma nebezpečnější než metař, a chci to též dokázat. Metaři kropí před sebou, dříve než metou, to dámy s vlečkou nedělají, metaři střídavě obtěžovali vždy jen v některých ulicích a jistou, poměrně dosti krátkou dobu, kdežto paničky a slečinky kazí nám plíce od rána do večera po celé Praze současně.“

Podobně jako v dnešní době ovlivňovalo kvalitu veřejných služeb z velké části množství peněz, které byly do jejich provádění vloženy. V rozpočtu královského hlavního města Prahy na rok 1889 obnášela položka čištění ulic 126 000 zlatých. Pro představu, město stálo zametání ulic zhruba dvaapůlkrát více, než činil příspěvek na městský hasičský sbor.

Pražští metaři kolem roku 1900

Když napadlo...

Samostatnou kapitolou byl úklid sněhu v zimním období. Je samozřejmě třeba upozornit na fakt, že zimy bývaly v Praze mnohem více „zimní“ než dnes, kdy jen lehký sněhový poprašek často způsobí málem apokalypsu. Každopádně již dříve citovaný řád na čištění ulic z roku 1888, respektive jeho devátý paragraf se zabírá právě úklidem sněhu. V případě napadnutí sněhu byli majitelé nemovitostí povinni odklidit sníh z celé šíře chodníku podél nemovitosti a tam, kde chodník nebyl, měli uloženo zbavit pokrývky přilehlou cestu či silnici v šíři 1,30 metru. Uklízet sněhovou pokrývkou museli i majitelé čtených ohrad. To ale nebylo vše, sníh musel být odklizen nejpozději v osm hodin ráno, podle potřeby ovšem měl být odstraňován i v průběhu dne. Sypat chodníky bylo povoleno pouze čistým říčním pískem. Často bylo nutné shazovat nahromaděný sníh i ze střech, to bylo

povoleno ovšem až poté, co bylo vyvěšeno výstražné znamení, že se tak děje. Jak mělo toto znamení vypadat, řád nestanovuje.

Nahromaděný sníh svážely obecní i zvláštní najaté povozy na několik k tomu určených míst ve městě. V katastru Holešovic-Bubnů fungovaly hned dva takové prostory. Jeden z nich na vltavském nábřeží ve starých Holešovicích (Zátorách), druhé odkladiště pak u továrny na kartoun Josef Perutz a synové v Jeronýmově ulici (dnes Argentinská) č. p. 475.

V příštím díle seriálu se opět vrátíme k tématu odpadu a nakládání s ním. Řeč bude také o jednom velkém, ale neuskutečněném projektu, který souvisel s odpadem a měl se týkat Holešovic-Bubnů.

<https://www.praha7.cz/kam-s-nim-ii>